

Список використаних джерел:

1. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40–44. Ст. 35.
2. Про авторське право і суміжні права : Закон України від 23 грудня 1993 р. № 3792-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 13. Ст. 64.
3. Сергеев А.П. Право интеллектуальной собственности в Российской Федерации : учебник. Москва : ПБОЮЛ Гриженко Е.М., 2001. 752 с.
4. Бажанов В.О. Договір в авторському праві як цивільно-правова категорія. *Наше право*. 2013. № 11. С. 153–158.
5. Рішення Керченського міського суду Автономної Республіки Крим по справі № 107/870/13-ц від 30 серпня 2013 р. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/33608140>.
6. Рішення Солом'янського районного суду м. Києва по справі № 2-749/2011 від 02 листопада 2010 р. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/54924452>.
7. Гражданское право : в 4 т. Т. 4 : Обязательственное право : учебник / Витрянский В.В. и др. ; отв. ред. Е.А. Суханов. Москва : Волтерс Клувер, 2006. 816 с.
8. Вахонєва Т.М. Автрське право і суміжні права в Україні : навчальний посібник. Київ : ВД «Дакор», 2016. 564 с.

КРИВОРУЧКО В. О.,

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри філософії,
політології, психології та права
(Одеська державна академія
будівництва та архітектури)

ОГОРОДНІЙЧУК І. А.,

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри філософії, політології,
психології та права
(Одеська державна академія
будівництва та архітектури)

УДК 347.44:621.311

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2020.2-1.29>**ЗМІСТ ДОГОВОРУ ЕНЕРГОПОСТАЧАННЯ**

У статті розглядаються відмінності умов договору енергопостачання від інших видів договорів. Авторами зроблено порівняльне дослідження змісту договору енергопостачання з іншими видами договорів за законодавством України. Також проаналізовано істотні умови договорів енергопостачання порівняно з умовами інших видів договорів, розкрито специфіку змісту договорів енергопостачання. У зв'язку з тим, що цивільним законодавством передбачений такий вид договору, як договір постачання енергетичними та іншими ресурсами через приєднану мережу, надано пропозиції щодо розмежування понять «енергетичні ресурси», «енергоносії» та «інші ресурси».

У статті акцент робиться саме на договорі енергопостачання, істотні умови якого значно відрізняються від інших суміжних видів договорів, а також формулюються пропозиції щодо включення певних умов як істотних саме для цієї категорії договорів. Автори розрізняють предмет договору енергопостачання від предмету договору постачання енергетичними та іншими ресурсами через приєднану мережу.

Окрім того, автори розглядають дискусійні питання щодо особливих фізичних властивостей енергії, що виходять за межі традиційного розуміння речі, обґрунтовують свою позицію щодо відмінності змісту договорів енергопостачання від умов інших видів договорів і надають свої пропозиції стосовно відображення певних умов договорів енергопостачання в окремих статтях цивільного кодексу.

Окремо звертається увага авторів на додаткові вимоги законодавства щодо споживання специфічного продукту, внаслідок чого формуються саме притримані договору енергопостачання умови. Також розкривається сутність додаткової відповідальності за Порушення споживачами правил експлуатації своїх електроприймачів і режиму споживання електроенергії, яка передбачена законодавством. Специфіка товару за договором енергопостачання впливає на вимоги щодо якості поставки енергії, що відрізняються від інших видів договорів. З огляду на вказане автори у статті аналізують саме зміст договору енергопостачання, використовуючи порівняльно-правовий метод дослідження.

Ключові слова: *договір енергопостачання, договір поставки, договір купівлі-продажу, тепла енергія, електроенергія.*

Kryvoruchko V. O., Ohorodniichuk I. A. Contents of energy supply contract

This article is focused on the fundamental differences between the energy supply contracts and any other type of contract. The research and comparative analysis of energy supply contract and any other type of contract has been conducted according to the Ukrainian legislation. The analysis also includes conditions and foundation of energy supply contracts, comparative analysis of basic conditions of energy supply contracts and any other type of contracts, unique traits and features of energy supply contracts. Due to the fact that the Civil Law of Ukraine includes such a contract as “Common energy network supply with energy and other types of resources”, this article also proposes to outline differences between “energy resources”, “power supplies” and “other resources”.

The main subject of this research is the energy supply contract and its conditions, which heavily differ from other related contracts. Therefore it also includes specific conditions that are important for such category of a contract. The article is outlining the differences between the object of the energy supply contract and the contract of common energy network supply with energy and other types of resources.

Moreover, the article also provoke discussion about unique physical properties of energy beyond the traditional attitude. According to this, this research differs the foundations of energy supply contracts and other types of contracts. Therefore proposes unique conditions for the energy supply contracts as a supplement to the Civil Law of Ukraine.

The research also emphasize the additional conditions of specific resource consumption legislation which forms the contents of energy resource supply contract. It also includes question of liability for consumers violation of power receiver service regulations and conditions of power consumption which is stipulated by the Law of Ukraine. The specific trait of goods, included by the energy supply contract, also regulate the quality of the provided goods. Therefore this article is highlighting the contents of the energy supply contract with the help of comparative legal research method.

Key words: *energy supply contact (treaty), supply contact (treaty), sale contract, thermal energy, electric power.*

Вступ. Сьогодні в юридичній літературі широко обговорюються проблеми та перспективи розвитку правового інституту постачання енергетичними та іншими ресурсами. Правовою формою, яка опосередковує споживання енергетичних та інших ресурсів, є договір постачання енергетичними та іншими ресурсами через приєднану мережу [10, с. 211].

У зв'язку з істотними змінами у правовому регулюванні енергопостачання, які привнесла реформа енергетичної галузі, ця тема викликає підвищений інтерес.

Останнім часом питання регулювання договірних зв'язків у цій сфері стали предметом наукового дослідження. Саме особливість об'єкта передбачає необхідність спеціальних норм, що регулюють правовідносини, пов'язані з постачанням енергією.

Однак чинне законодавство недосконале, і науковці висвітлюють багато питань, у т. ч. і визначення договору енергопостачання як договору окремого виду, враховуючи його зміст.

Дослідженню підлягає питання відмінності умов договору енергопостачання від інших видів договорів, чому присвячені роботи багатьох авторів, зокрема таких, як С.М. Корнєєв, Б.М. Сейнароєв, В.А. Єгізаров, М.С. Лібкінд, А.М. Шафір та ін. Водночас порівняльне дослідження змісту договору енергопостачання з іншими видами договорів за законодавством України не здійснювалося, тому сьогодні це питання все ж таки слід визначити як малодосліджене, що зумовлює актуальність цієї статті як у теоретичному, так і в практичному аспектах.

Постановка завдання – провести детальний аналіз змісту договору енергопостачання й окреслити коло значущих питань, які сьогодні є найбільш актуальними і вимагають пильної уваги.

Результати дослідження. Змішуючи різні по суті зобов'язання, що застосовуються в енергопостачанні, законодавець вносить плутанину у правозастосовчу діяльність і призводить до прийняття незаконних і необґрунтованих рішень, оскільки правозастосовні органи повинні керуватися насамперед буквальним значенням слів і виразів, які містяться у законі. Так, за договором постачання енергетичними та іншими ресурсами через приєднану мережу одна сторона (постачальник) зобов'язується надавати другій стороні (споживачеві, абонентові) енергетичні та інші ресурси, передбачені договором, а споживач (абонент) зобов'язується оплачувати вартість прийнятих ресурсів і дотримуватися передбаченого договором режиму їх використання, а також забезпечити безпечну експлуатацію енергетичного та іншого обладнання (ст. 714 ЦК України).

Законодавець визначає зміст договору як умови (пункти), визначені на розсуд сторін і погоджені ними, й умови, що є обов'язковими відповідно до актів цивільного законодавства (ст. 628 ЦК України).

Переважає більшість цивільно-правових норм, які визначають умови договорів, мають диспозитивний характер, тобто сторони в договорі можуть відступити від положень закону і врегулювати свої відносини на власний розсуд, але умови щодо предмету договору є обов'язковими для укладення будь-якого договору.

Предметом договору енергопостачання є енергетичні та інші ресурси, що поставляються через приєднану мережу. Поняття «енергетичні ресурси» охоплюється іншим поняттям, яке вживається частіше – «енергоносії», до яких традиційно належать електроенергія, нафта сира, нафтопродукти, газ природний, а також продукти їх переробки. До «інших ресурсів» належать, зокрема, теплоносії – рідка або газоподібна речовина, що циркулює у трубах або каналах і передає теплову енергію в системах теплопостачання, опалення, вентиляції та технологічних установках, питна вода та інші ресурси.

Раніше в юридичній літературі предметом договору енергопостачання зазвичай визнавалася власне енергія як цінність, самостійне економічне благо. На думку Б.М. Сейнароєва: «Предметом договору на постачання електроенергією є електрична енергія, а дії щодо її вироблення та відпуску служать необхідним засобом для виконання енергопостачальною організацією своїх договірних зобов'язань» [7, с. 132]

Енергія, на відміну від речей, є певною властивістю матерії – здатністю робити корисну роботу, забезпечувати виконання різних технологічних операцій, створювати необхідні умови для підприємницької та будь-якої іншої діяльності [5, с. 309].

Можливість залучення в економічний оборот енергії видалася тільки з появою відповідних технічних пристроїв для її виробництва, транспортування та споживання. Специфічна особливість відносин з енергопостачання полягає в тому, що зв'язки виробників цієї продукції та споживачів не передбачають зазвичай накопичення (складування) продукції через обмежену можливість цього на нинішньому етапі розвитку техніки.

Як було зазначено раніше, енергетичні та інші ресурси поставляються через приєднану мережу, точніше, через мережу, до якої безпосередньо приєднаний споживач (абонент). Якщо енергетичний ресурс постачається не через приєднану мережу (наприклад, газ у бало-нах), відповідні відносини опосередковуються не договором постачання енергетичних та інших ресурсів через приєднану мережу, а договорами купівлі-продажу, поставки. Тому саме предметом договору енергопостачання буде енергія.

Тому специфіка предмета договору енергопостачання, що відрізняє його від предмета зобов'язань, які випливають з інших видів договору, полягає в такому:

– По-перше, передача товару споживачеві здійснюється шляхом подачі енергії через приєднану мережу на енергоустановку цього споживача (абонента).

– По-друге, на абонента покладаються додаткові обов'язки у зв'язку з використанням такого товару, як енергія: забезпечити дотримання режиму її споживання, безпеку експлуатації енергетичних мереж, які перебувають у його веденні, і справність використовуваних ним відповідних приладів і обладнання.

– По-третє, енергопостачальна організація наділяється додатковими правами щодо контролю за технічним станом приладів обліку.

– По-четверте, правове регулювання договору енергопостачання не вичерпується нормами, що містяться у Цивільному кодексі. Навпаки, детальне регулювання зазначених відносин забезпечується законами та іншими правовими актами про енергопостачання, а також прийнятими відповідно до них обов'язковими правилами [12, с. 249].

Таким чином, за договором енергопостачання енергопостачальна організація зобов'язана надати споживачеві можливість використовувати енергію з її мережі в зумовлених договором межах. Саме в цьому полягає суть зобов'язання на стороні енергопостачальної організації [4, с. 79].

Слід також зазначити, що договір є укладеним, якщо сторони в належній формі досягли згоди з усіх істотних умов договору (ст. 638 ЦК України).

Істотними умовами договору енергопостачання, окрім умови про предмет, є кількість енергетичних та інших ресурсів, їхню якість, режим використання, обов'язок забезпечити безпечну експлуатацію енергетичного та іншого обладнання, а також про оплату та про відкриття поточного рахунку зі спеціальним режимом використання [10, с. 217].

Законодавець по-різному визначає умови договору енергопостачання про кількість поданої абоненту енергії залежно від того, хто виступає останнім: фізична особа або організація. У разі, коли абонентом за договором енергопостачання виступає громадянин, котрий використовує енергію для задоволення побутових потреб, він має право використовувати енергію у будь-якій необхідній йому кількості. Тобто для такого договору умова про кількість не є істотною.

Що стосується договорів енергопостачання, які укладаються з абонентами-організаціями, то їм енергопостачальна організація зобов'язана подавати енергію через приєднану мережу у кількості, передбаченій договором.

Для визнання умови про кількість поданої енергії, що узгоджується сторонами, недостатньо визначити лише річний обсяг енергії, яка відпускається. На цю обставину вже звертав увагу Б.М. Сейнаров. Полемізуючи з висловленою в юридичній літературі думкою, згідно з якою договором на енергопостачання визначається лише загальнорічна кількість енергії, що відпускається, і встановлювати додатково приватні терміни виконання немає необхідності, Б.М. Сейнаров підкреслив, що «кількість електроенергії в ліміті визначалася і визначається не тільки за квартал і місяць, а й за добу. Тому в договорі, що укладається на підставі ліміту, кількість електроенергії, котра підлягає відпуску, визначається і за приватними термінами, якими є доба» [8, с. 81].

Умова договору електропостачання про кількість поданої енергії вважається узгодженою за дотримання двох обов'язкових умов: у договорі повинні бути передбачені, по-перше, кількість кіловат – годин електроенергії, що підлягає відпуску абоненту, і, по-друге, величина приєднаної або заявленої потужності електроустановки абонента. Справа в тому, що сумарні договірні величини споживання електричної енергії та потужності не повинні перевищувати виробничих можливостей енергопостачальних організацій із відпуску електроенергії всім споживачам енергосистеми [11, с. 49].

Крім того, необхідно враховувати, що енергопостачальні організації є суб'єктами природних монополій, щодо яких може застосовуватися метод регулювання їх діяльності, суть якого полягає у визначенні категорій споживачів, котрі підлягають обов'язковому обслуговуванню, або визначенні мінімального рівня їх забезпечення (ст. 9 Закону України «Про природні монополії»). Таке регулювання, на думку Н.І. Клейн, може застосовуватися за неможливості задовольнити потреби відповідного споживача в енергії в повному обсязі. У цьому разі кількість поданої енергії встановлюється відповідно до замовлення споживача, але не менш того рівня, який визначений органом регулювання природних монополій [2, с. 64].

Виконання умови договору електропостачання про кількість поданої енергії на стороні енергопостачальної організації полягає в тому, що вона зобов'язана забезпечити отримання абонентом відповідної кількості енергії на його енергоустановку шляхом її підключення (доступу) через приєднану мережу до потужностей енергосистеми. Належне виконання зобов'язання енергопостачальною організацією передбачає також надання абоненту можливості отримувати енергію безперервно, шляхом підтримання напруги і струму в мережі, незалежно від кількості фактично отриманої абонентом енергії [1, с. 118].

Природно, в такому разі виключається можливість приймання енергії як звичайного товару, тобто шляхом візуального огляду, підрахунку одиниць товару і т. п. Тому кількість фактично прийнятої енергії може визначатися виключно за показниками приладів обліку. Ця обставина особливо відзначена А.М. Шафіром, який підкреслює, що суперечки між енергопостачальною організацією й абонентом за кількістю відпущеної енергії виникають зазвичай у вигляді заперечування правильності показань приладів обліку. На його думку, процедура визначення кількості поданої енергії й оспорування правильності показань приладів обліку є, по суті, особливою формою прийняття енергії за кількістю [11, с. 88].

Енергія, що відпускається енергопостачальною організацією абоненту, за своєю якістю повинна відповідати вимогам, встановленим технічними регламентами та іншими обов'язковими правилами або передбаченим договором електропостачання. Коли йдеться про якість електричної енергії, маються на увазі такі її параметри, як напруга і частота струму. Якість теплової енергії характеризується температурою і тиском пари, температурою гарячої води тощо [10, с. 218]. Величина напруги струму визначається сторонами при укладенні договору електропостачання.

Надання самим сторонам права встановлювати в договорі необхідну напругу струму зумовлене тим, що електрообладнання у різних споживачів розраховане на роботу за певної напруги. Тому при виборі величини напруги сторони повинні виходити з технічної характеристики енергогосподарства споживача і режиму його роботи [9, с. 214].

Інший параметр якості електроенергії – частота струму – визначається державними стандартами та іншими обов'язковими правилами і не належить до умов договору, вироблених за згодою сторін.

При відпуску теплової енергії енергопостачальна організація повинна забезпечити відповідність температури і тиску пари або температури гарячої води (теплоносія) умовам укладеного договору електропостачання.

Суттєвою особливістю відносин, пов'язаних із постачанням електричної енергії, є те, що дотримання вимог, що пред'являються до якості електроенергії, безпосередньо залежить від дій не тільки енергопостачальної організації, а й самих споживачів. Порушення споживачами правил експлуатації своїх електроприймачів і режиму споживання електроенергії може призвести до зниження якісних показників електроенергії, у т. ч. поданого з енергосистеми

іншим споживачам. Причому енергопостачальні організації часто не мають у своєму розпорядженні технічних можливостей для усунення подібних порушень [6, с. 32]. Сторона, дії якої призвели до зниження показників якості електроенергії (крім частоти струму), визначається за реєструючим приладам споживача, а за їх відсутності – за актами, складеними представниками енергопостачальної організації, споживача і органу Держенергонагляду.

У разі порушення енергопостачальною організацією вимог, що пред'являються до якості енергії, абонент має право застосувати до неї відповідальність у порядку та розмірі, передбачених ст. 24 Закону України «Про електроенергетику». Тобто у разі відпуску електричної енергії параметри якості якої внаслідок дій або бездіяльності енергопостачальника виходять за межі показників, визначених у договорі на постачання електричної енергії, енергопостачальник несе відповідальність у вигляді штрафу в розмірі 25% вартості такої електроенергії. При теплопостачанні така відповідальність теплопостачальної організації взагалі відсутня.

На думку Н.І. Клейн, у разі порушення енергопостачальною організацією вимог, які пред'являються до якості, абонент має право відмовитися від оплати такої енергії [3, с. 317].

Твердження про те, що абонент користується усіма правомочностями покупця, наданими останньому на випадок передачі продавцем товару з недоліками, викликає серйозні сумніви. Нагадаємо, що йдеться про такі права, як вимоги щодо: пропорційного зменшення ціни; безоплатного усунення недоліків товару в розумний строк; відшкодування своїх витрат на усунення недоліків товару; заміни товару неналежної якості товаром, відповідним договором (за істотних недоліків).

Стосовно договору енергопостачання, враховуючи особливі властивості електричної та теплової енергії (нерозривність процесу виробництва і споживання, неможливість накопичення і т. п.), неможливо уявити ні усунення недоліків неякісної енергії, ні її заміну енергією, яка відповідає умовам договору.

На наш погляд, можливість застосування до відносин, пов'язаних з енергопостачанням, норм законодавства покупцем, котрому продавцем переданий товар із недоліками, виключається, тому унеможливується застосування Закону України «Про захист прав споживачів», як це передбачено ст. 24 Закону України «Про теплопостачання».

З цього приводу доцільно ввести норму, за якою споживача було б наділено правом відмовитися від оплати неякісної енергії, що є спеціальним правилом, яке би встановлювало інше право абонента порівняно з тими правами, якими володіє покупець, котрий отримав від продавця товари з недоліками, за договором купівлі – продажу.

Виконання споживачами своїх зобов'язань щодо належного утримання й експлуатації технічних пристроїв на практиці означає, що споживачі повинні підтримувати у справному технічному стані електро- та теплоспоживаюче обладнання, електромережі та теплопроводи, контрольно-вимірвальні прилади, ізоляцію трубопроводів; своєчасно проводити планово-попереджувальний ремонт і випробування належних їм електро- і теплоустановок в обсягах і у строки, передбачені діючими нормами і правилами та погоджені з енергопостачальною організацією; виконувати у встановлені терміни приписи енергопостачальної організації та інспекторів Держенергонагляду про усунення недоліків у пристрої, експлуатацію та обслуговування електроустановок, систем теплоспоживання і т. п.

Названі обов'язки споживачів значною мірою мають технічний характер і визначаються нормативними актами. Тому в юридичній літературі зазначені правила нерідко іменуються технічними нормами, яким надано загальнообов'язковий характер [4, с. 189].

Дотримання споживачами зобов'язань щодо належного утримання й експлуатації технічних пристроїв і забезпечення їх безпеки є не тільки обов'язком за договором енергопостачання, але і публічно-правовим обов'язком. На цю обставину раніше зверталася увага в юридичній літературі. Наприклад, Б.М. Сейнароев підкреслює, що дотримання технічних норм, за порушення яких споживач несе відповідальність за договором перед енергопостачальною організацією, водночас є обов'язком всіх споживачів енергії незалежно від їх відомчої належності перед державою [9, с. 215].

Один із основних обов'язків споживача за договором енергопостачання – здійснювати оплату прийнятої ним енергії. Через те, що договір енергопостачання є публічним, передбачається встановлення однакових цін для всіх категорій споживачів. Виняток можуть скласти лише випадки, коли законом або іншими правовими актами допускається надання пільг для окремих категорій споживачів. Ці обставини роблять необхідним державне регулювання цін на електричну та теплову енергію.

Порядок розрахунків за енергію, що здійснюється за договором енергопостачання, визначається законом, іншими правовими актами або договором. Сторона вправі використовувати будь-яку форму розрахунків, передбачених законами, встановленими відповідно до них банківськими правилами, застосовуваними в банківській практиці звичаями ділового обороту.

Договір укладають на строк, що визначається безпосередньо за домовленістю між сторонами, незалежно від суб'єктного складу (чи укладається він із фізичною особою для задоволення побутових потреб, чи із юридичною особою або фізичною особою-підприємцем для здійснення підприємницької діяльності). За цим договором постачальник зобов'язаний забезпечити безперервність постачання енергетичними та іншими ресурсами споживача. У зв'язку з цим, якщо немає заяви про припинення договору, договір вважається продовженим на той самий строк.

Висновки. Підсумовуючи вищевикладене, можна дійти висновку, що фактично зміст договору енергопостачання становлять предмет договору, права й обов'язки сторін. Зокрема, основним обов'язком енергопостачальника є надання енергетичних та інших ресурсів споживачеві (абоненту) за допомогою технічних засобів передачі: а) у визначеній кількості; б) із дотриманням погодженого режиму постачання; в) встановленої якості. До обов'язків споживача належить: а) оплатити вартість прийнятих ресурсів; б) дотримуватися передбаченого договором режиму їх використання; в) забезпечити безпечну експлуатацію енергетичного та іншого обладнання.

Відповідні умови договору енергопостачання належать до категорії істотних і повинні бути в обов'язковому порядку включені до договору енергопостачання, інакше він буде визнаний неукладеним.

Список використаних джерел:

1. Егiazаров В.А. Договор энергоснабжения : учебное пособие / под ред. Н.А. Игнатюк. Москва : Право и экономика, 2001. 287 с.
2. Клейн Н.И. Организация договорно-хозяйственных связей. Москва : Юридическая литература, 1976. 192 с.
3. Клейн Н.И. Предпринимательское право. Курс лекций. Москва : Юридическая литература, 1993. 478 с.
4. Корнеев С.М. Договор о снабжении электроэнергией между социалистическими организациями. Москва, 1956. 211 с.
5. Российское гражданское право : учебник / Гаврилов Э.П., Гуреев В.И., Зайцев И.Ф., Крылова З.Г. и др. ; под ред. Гаврилов Э.П., Крылова З.Г. Москва : Центр ЮрИнфо, 2001. 439 с.
6. Либкинд М.С. О качестве электрической энергии. *Стандарты и качество*. 1979. № 10. С. 30–34.
7. Сейнаров Б.М. Договор энергоснабжения. *Вестник ВАС РФ*. 2000. № 6–7. С. 131–134.
8. Сейнаров Б.М. Правовые вопросы договора на снабжение электроэнергией предприятий и организаций. Алма-Ата : «Казахстан», 1975. 120 с.
9. Сейнаров Б.М. Правовое регулирование снабжения электроэнергией социалистических предприятий и организаций. Москва : Статут, 1971. 330 с.
10. Стефанчук Р.О. Цивільне право України : навчальний посібник. Київ : Прецедент, 2005. 361 с.
11. Шафир А.М. Энергоснабжение предприятий: (правовые вопросы) : монография. Москва : ЮРКОМПАНИ, 1990. 144 с.
12. Шешенин Е.Д. К вопросу о понятии хозяйственного договора и его соотношении с договором хозяйственных услуг. *Сборник ученых трудов*. 1964. Вып. 4. С. 228–261.

